

Przedmowa do wydania pierwszego

W osiem lat po tomie pierwszym części pierwszej ukazuje się jej tom drugi, obejmujący wiek XVI. Przygotowując go, doszedłem do wniosku, iż muszę odstąpić od pierwotnego zamiaru umieszczenia w nim tekstów powstałych w obu stuleciach czasów nowożytnych, nie objętych dotąd ani częścią drugą (wydaną w 1974 w opracowaniu Elżbiety Grabskiej i Marii Poprzęckiej), ani pierwszym tomem części pierwszej *Wyboru tekstów* do *Historii doktryn artystycznych*. Pierwotnym zamiarem było zawarcie w tej książce materiału z wieków XVI i XVII. Jednak obfitość pism z tego czasu poświęconych sztuce jest tak duża, iż oznaczałoby to eliminację wielu pisarzy lub sprowadzenie ich wypowiedzi do zbyt zwięzłych cytat. Uznałem więc, że bardziej celowe będzie ograniczyć się w tomie drugim do wieku XVI, zaś XVII poświęcić następnym, trzeci i ostatni tom części pierwszej. Dopiero wtedy *Wybór* będzie obejmował materiał całej historii doktryn artystycznych od starożytności do roku 1870 [zob. też informacje bibliograficzne na s. 483]. Praca nad jego przygotowaniem jest już w toku. Udostępniając korzystającym z *Wyboru tekstów* część poświęconą tak ważnemu okresowi jak wiek XVI i nie czekając z publikacją na opracowanie materiałów z następnego stulecia, czynię to także z myślą o przygotowujących się do egzaminu z historii doktryn artystycznych moich – i nie moich – słuchaczach, dla których książka ta jest w pierwszym rzędzie przeznaczona.

O ile w tomie pierwszym trzeba było nieraz sięgać teksty pisane z myślą o literaturze, teologii czy filozofii, gdyż w okresie, który obejmował, refleksja o sztuce bądź nie była wystarczająco rozwinięta, bądź jej dokumenty nie dochowały się do naszych czasów, o tyle w tomie oddawanym obecnie czytelnikowi problem, przed którym stał autor, był odmienny. Nie brak, lecz raczej obfitość tekstów czyniła trudnymi decyzje. Włoskie Cinquecento wydało gigantyczną literaturę o sztuce, której wartość jest oczywiście różna, która jednak nawet w wyborze winna odzwierciedlać bogactwo, jakie ją cechuje. Niejeden zawzięcie

dyskutowany problem wydaje się nam jałowy. Nużą nas także powtórzenia i automatyczne niejako posługiwanie się uświęconymi przez tradycję toposami literatury o sztuce. Trzeba poprzez tę zewnętrzną warstwę próbować dotrzeć głębiej, by pojąć innowacje i ewolucję poglądów, na pierwszy rzut oka nieraz monotonna podobnych.

Pomocą w pracy autora było godne podziwu dzieło dokonane w ostatnich kilkunastu latach przez uczoną włoską Paolę Barocchi, bez której wkładu przygotowanie niniejszej książki byłoby, choć może nie niemożliwe, to przecież, nieporównanie trudniejsze. Paola Barocchi opublikowała najpierw kilkanaście traktatów powstałych w wieku XVI, trudno dostępnych, opatrzyła je komentarzem krytycznym i filologicznym (*Trattati d'arte del Cinquecento. Fra manierismo e controriforma. A cura di P. Barocchi* Vol. 1–3. Bari 1960–1962), następnie opublikowała z trzytomowym komentarzem i tomem indeksu obie wersje *Żywota Michała Anioła* napisane przez Giorgia Vasariego (G. Vasari *La Vita di Michelangelo nelle redazioni del 1550 e del 1568*. Curata e commentata da P. Barocchi. Milano–Napoli 1962), dalej podjęła nowoczesne opracowanie *Żywotów* Vasariego (G. Vasari *Le vite...* Testo a cura di R. Bettarini, commento secolare e indici a cura di P. Barocchi. Firenze 1966 nn.), wreszcie wydała trzytomowy zbiór dotyczących sztuki włoskich pism powstałych w wieku XVI, uporządkowanych w układzie rzeczowym (*Scritti d'arte del Cinquecento. A cura di P. Barocchi*. Vol. 1–3. Milano–Napoli 1971–1976). Wydawnictwo ma być kontynuowane i ukoronowane indeksem. Ale już to, co zostało wydane, stanowi dla badacza historii doktryn artystycznych materiał nieoceniony, a nade wszystko umożliwia mu pracę przy własnym biurku bez tak dobrze – zwłaszcza polskim uczonym – znanych kłopotów z uzyskaniem rzadkich druków. Osiągnięcia Paoli Barocchi są zjawiskiem przełomowym w historii badań nad literaturą o sztuce XVI wieku. Jej komentarze często stanowiły podstawę objaśnień w niniejszej publikacji zawartych. Nie znaczy to oczywiście, by wszystkie problemy zostały rozwiązane i by opublikowane w wymienionych książkach teksty nie mogły stać się przedmiotem nowych analiz.